

Vse tri uvodnike letošnjega letnika »Kronike« posvečamo štirideseti obletnici ustanovitve in delovanja KPJ. Tokrat prinašamo iz serije treh člankov drugega, ki obravnava dogodke ob samem ustanavljanju slovenskega dela KPJ v letu 1920.

Uredništvo

USTANOVITVENI MANIFEST

»DELAVSKE SOCIALISTIČNE STRANKE ZA SLOVENIJO« Z DNE 5. MARCA 1920

DUSAN KERMAVNER

»Tega manifesta, s katerim se zaključuje pot enotne socialnodemokratske stranke, nisimo mogli nikjer najti« — tako smo morali zapisati v V. tomu Zgodovinskega arhiva Komunistične Partije Jugoslavije (Beograd 1951, str. 412), posvečenem socialističnemu gibanju v Sloveniji do leta 1920, a kmalu zatem smo pri urejanju dotlej nepregledanih papirjev v Narodni in univerzitetni knjižnici odkrili nemara edini ohranjeni izvod tega zgodovinskega dokumenta.

Gre za ustanovitveni manifest »Delavske socialistične stranke za Slovenijo«, t. j. osamosvojenega levega krila dotlej enotne slovenske socialnodemokratske stranke, ki se je šele po izstopu iz te stranke lahko pridružilo že na kongresu zedinjenja 19. aprila 1919 v Beogradu ustanovljeni »Socialistični delavski stranki Jugoslavije (komunistov)« in ki je nato po drugem kongresu te stranke v Vukovaru 20. do 24. junija 1920, preimenovala v Komunistično Partijo Jugoslavije, ostalo v njenem sestavu. Gre potemtakem za nekakšen »rojstni list« slovenskega dela KPJ, za dokument torej, ki vsekakor zasluži, da ga »Kronika« objavi celotnega v letu, posvečenem proslavljanju 40-letnice KPJ.

Pred besedilo manifesta uvrščamo (pod I.) nekaj njegove »predzgodovine«, t. j. kratek pregled diferenciacije v slovenski socialnodemokratski stranki, začete spomladi 1919 pod pritiskom revolucionarnega razpoloženja v delavskih množicah in zaključene z razkolom stranke v februarju/marcu 1920. Brez takšnega uvoda dandanašnjemu in prihodnjemu bralcu, neseznanjenemu s prejšnjimi nasprotji v stranki, vsebina in idejni značaj manifesta ne bi mogla biti dovolj umljiva. Besedilu manifesta (pod II.) pa dodajamo na koncu (pod III.) še nekaj najnunejšega ocenjevalnega komentarja.

I.

Dejstvo, da na beograjskem kongresu zedinjenja socialnodemokratskih strank Srbije in Bosne-Hercegovine ter večinskih levih kril hrvatske in vojvodinske socialnodemokratske stranke sploh ni bila zastopana slovenska socialnodemokratska stranka niti po kakšnem manjšinskem zastopniku, ki bi bil izrazil simpatije slovenskega delavstva za zedinjenje ostalega proletariata Jugoslavije, razodeva tedaj še neoslabljenost strnjenosti slovenskih socialnodemokratskih kadrov, ki jim je bila še prva skrb ohranitev enotnosti socialističnih vrst od desnih do levih, ne glede na spreminjajoče se okolnosti, ki utegnejo nalagati zdaj desno, zdaj pa levo politiko. Tako so pojmovali socialistično politiko vsi avtoritativni slovenski socialni demokrati, ki so ob razsulu Avstrije jeseni 1918 ostali na ozemlju jugoslovanske Slovenije in ki so se sprva od prvega do poslednjega strinjali s politiko sodelovanja socialnodemokratske stranke v narodni in nato deželni vladi za Slovenijo, v začasnem narodnem predstavništvu za vso državo v Beogradu in v tamkajšnji osrednji koncentracijski jugoslovanski vladi, izpričujoč s tem stališčem popolno odtujenost vsakršnemu revolucionarnemu konceptu. Močnejšega dokaza za popolno prežetost slovenske socialne demokracije z reformizmom in za njeno tedanjo popolno neodpornost zoper meščanski nacionalizem ne more biti. Kar je bilo v tej socialni demokraciji idejnih elementov, nasprotujočih sodelovanju z meščanstvom in goječih perspektivo na revolucionarno zmago proletariata nad vladajočimi razredi, dosegljivo v bližnji prihodnosti s stopnjevanjem revolucionarnega vala na poti posnemanja oktobrske revolucije tudi v deželah srednje, zahodne in jugovzhodne Evrope, vse tisto je

bilo prišlo v Trstu in v Gorici pod italijansko okupacijo, kjer se je zlahka predalo vplivu od dne do dne bolj zrevolucionirane italijanske socialistične stranke. A tudi v jugoslovanski Sloveniji je bilo prav v času okrog beograjskega kongresa zedinjenja videti, kakor da se bo socialna demokracija, dotlej strnjena na liniji »ministerializma«, pod pritiskom naraščajočega revolucionarnega razpoloženja delavskih množic enotna preusmerila iz sovladajoče primeščanske stranke v opozicionalno-revolucionarno, kakršna je bila na beograjskem kongresu ustanovljena »Socialistična delavska stranka (komunistov)«, predstavnica vsega ostalega proletariata Jugoslavije z izjemo hudo skrčenih »ministerialističnih« manjšin na Hrvaškem in v Vojvodini. V tej smeri je izredna konferenca slovenske socialnodemokratske stranke dne 13. aprila 1919 sklenila odpoklic obeh svojih »zastopnikov« — Antona Kristana in Albina Prepeluha — iz deželne vlade za Slovenijo in je dva meseca pozneje — 13. junija — izvrševalni odbor te stranke odpoklical iz te vlade oba njena prva voditelja, ki sta pa tako po prvem sklepu kakor tudi po tem odpoklicu vendarle še ostala v deželni vladi, kjer jima je toliko bolj pri-

Mahrova hiša na Krekovem trgu tik pred prvo svetovno vojno. V prvem nadstropju njenega dvorišnega trakta sta imeli leta 1919 in 1920 sedež obe najvažnejši organizaciji levega krila socialne demokracije in potem nove »Delavske socialistične stranke za Slovenijo«: ljubljanska organizacija JSDS in železničarski sindikat. V teh prostorih so bile vse konference vodstva levega krila in vse večere politične diskusije. Mahrovo hišo je leta 1919 sklenil kupiti železničarski sindikat in jo urediti za »Delavski dom«, a je izvedbo tega sklepa preprečil Anton Kristan. Namesto nje je bila potem sredi leta 1920 kupljena manj ugodna hiša na sedanjem Novem trgu št. 2, kjer je bil nato »Delavski dom«, ki je rabil vsa dvajseta leta kot prostor zbiranja ljubljanskih komunistov.

jala udeležba pri skrbeh in poslih meščanstva, kakor pa sodelovanje z »zboljševiziranimi« delavskimi in kmečkimi množicami; prepričana sta bila, da jima nastajajoča leva opozicija v stranki ne bo še mogla zrasti čez glavo in da bosta še nadalje lahko ugotavljala: »Pri nas na Slovenskem boljševizma ni bilo in ga še ni,« kakor je vzkliknil 27. maja 1919 Anton Kristan v beograjskem začasnem narodnem predstavništvu. Bila sta dovolj spretna, da tedaj nista zavračala naravnost argumentacije pojavljajoče se leve opozicije, ki je izražajoč razpoloženje množic trdila, da razredna delavska politika zahteva predvsem zedinjenje vsega proletariata Jugoslavije v enotno politično stranko in v enotne sindikate, ki bodo s svojo enotno močjo mogli delavstvu pridobiti več socialne zaščite, kakor pa je prejemale po poti sodelovanja z vladajočim meščanstvom, in ki bodo hkrati pripravljali delavstvo na prevzem oblasti, ki ga bo terjal nezadržni val proletarske revolucije, tedaj zmagovite že na Madžarskem in nemara čez kratek čas tudi v ostalem vzhodnem, severnem in zahodnem sosedstvu... Oba desničarska voditelja sta samo venomer poudarjala, da mora prav spričo svojih tedanjih, kakor tudi spričo prihodnjih nalog slovenska socialna demokracija — zlasti po zgledu avstrijske, pa tudi češke — ostati enotna in da se mora enotna zediniti s proletariatom ostale Jugoslavije, ko bo zedinjenje »dozorelo«, ter sta svoj izstop iz deželne vlade samo odlagala na še »primernejši« trenutek... A ne samo, da takšnega »trenutka« nista pričakala, marveč se je Antonu Kristanu celo posrečilo, da si je na zaupniški

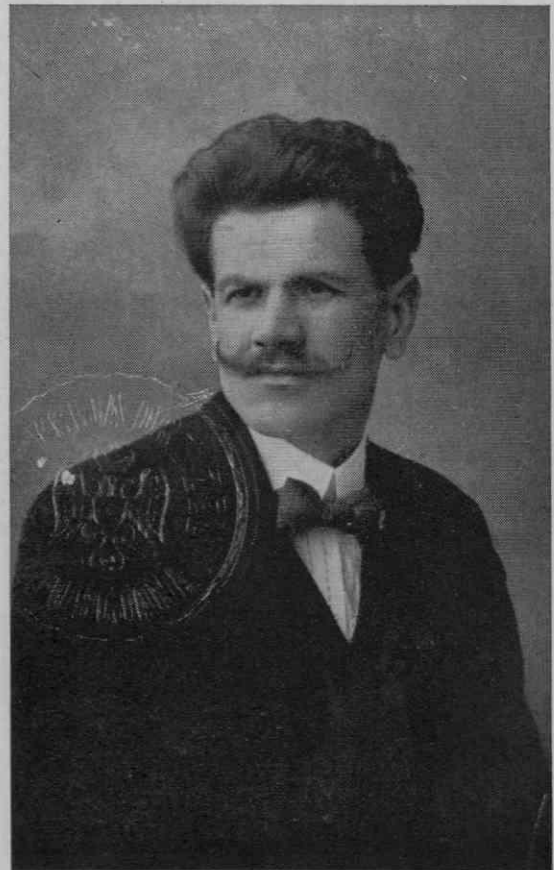

Jaka Žorga (ustreljen leta 1942 v Nišu kot talec)

konferenci stranke dne 10. avgusta 1919 s prav pičlo večino izposloval »proste roke« glede vstopa v »demokratsko-socialistično vlado« pod predsedstvom Ljube Davidoviča, v kateri je sprejel resor za šume in rude poleg dveh hrvatskih socialistov Vitomira Korača in Vilima Bukšega. Še pred tem si je bil Kristan utrdil pozicijo v vodstvu stranke z izključitvijo iz nje Nina Furlana, ki je ob moralni podpori primorskih slovenskih socialistov in ob gmotni podpori madžarske sovjetske republike skupaj z Jakob Žorgo izdal julija 1919 prvo in edino številko »Baklje«, prvega slovenskega komunističnega glasila, in začel s sistematično agitacijo proti ministerialistični politiki desničarskega vodstva med delavskimi množicami s silno prodornim uspehom v Trbovljah. V avgustu 1919 je Kristan dosegel tudi še izključitev iz stranke inž. Dragotina Gustinčiča zaradi njegove kritike politike vodstva v poslednji številki »Demokracije«, ki se je pod uredništvom Alojzije Štebijeve »priznala h komunističnim idejam«. A spretno manevrirajoč z geslom ohranitve strankine enotnosti je Kristan še obdržal na uzdi od dne do dne bolj naraščajočo levo opozicijo v strankinih forumih, ki se je skušala ogniti razkolu stranke in je hotela prepeljati stranko v celoti na protiministerialistično pot in k zedinjenju s »Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov)« s sklepom njene prihodnjega XI. kongresa, na katerem je spričo vseobsežnega revolucionarnega razporedenja med delavstvom računala z gotovo večino. Na čelu te — dejansko sredinske — leve opozicije v stranki so bili predvsem inž. Anton Štebi, urednik strankinega dnevnika »Napreja« Rudolf Golouh, dr. Milan Lemež, tedaj organizator pomembnih strankinih političnih šol v Ljubljani, na Jesenicah in v Trbovljah, in vodilni funkcionarji najmočnejše organiziranega sindikata, t. j. železničarskega, z Marcelom Žorgo, Josipom Petričem, Ljudevitom Vencajzom, Ivanom Makucem in dr. Kar pa je bilo še drugih avtoritativnejših socialnih demokratov iz predvojnega in medvojnega časa, so bodisi zvesto sledili avtoriteti mogočnega Antona Kristana, ki jim je s svojo politiko pripomogel do trdnejših in veljavnejših pozicij v delavskem združenstvu, v sindikatih, v bolniških blagajnah, in ki jih je delavstvo začelo označevati kot »konzumarje in kranksaslerje«, ali pa jih je v njihovem omahovanju med levo opozicijo in desničarskim vodstvom Kristan spretno izkoričal za svoje namene, zlasti na XI. kongresu stranke, ki ga je dal najprej odgoditi za dva meseca

od začetka septembra na začetek novembra 1919.

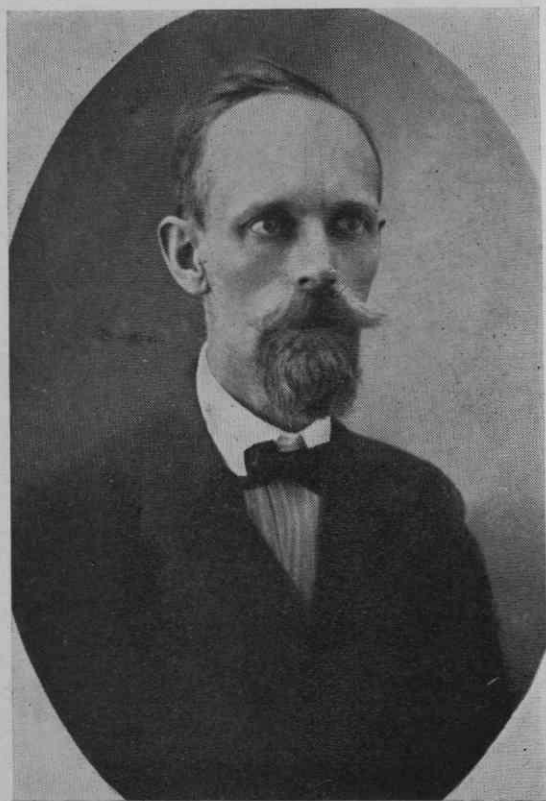
Da bi obvladalo ta kongres, na katerem je tudi samo pričakovalo prevladujoče levičarsko razporedenje, je desničarsko vodstvo predvsem poskrbelo, da vnaprej »obrezglavi« levo opozicijo. Temu namenu je služila aretacija za čas trajanja kongresa dveh odločnih levičarjev, ki bi mu utegnili zмести račune, Lovra Klemenčiča in inž. Dragotina Gustinčiča, ki sta bila oba izvoljena kot delegata na kongres, čeprav je bil Gustinčič izključen iz stranke. (Nino Furlan je bil zaradi svojega tako uspešnega revolucionarnega »rovarjenja« v Trbovljah tedaj že nekaj mesecev v celjskih zaporih; bil je tudi obsojen in leta 1920 izgnan iz Jugoslavije nazaj v okupirano Primorsko!) Še bolj pa je bila leva opozicija »obrezglavljena« z umikom iz vseh strankinih forumov in iz stranke kratek čas pred XI. kongresom inž. Antona Štebija, ki ga je desničarsko vodstvo nenadoma lažno obdolžilo, češ da je bil ovadil vojaškemu poveljstvu častnika, sicer desničarskega socialista Zvonimira Bernota,

Marcel Žorga

da prireja predavanja v ljubljanski socialistični organizaciji. Tako obrezglavljeno levo opozicijo je bilo na XI. kongresu kljub njeni večini mogoče izmanevrirati s kavčukastimi sklepi, ki so se navidezno obračali proti ministerializmu in izjavljali za zedinjenje jugoslovanskega proletariata, ne da bi bili vendarle naravnost naložili »zastopnikom« stranke izstop iz beograjske in ljubljanske vlade ter pridružitve »Socialistični delavski stranki Jugoslavije (komunistov)«, ki je edina predstavljala tisti »jugoslovanski proletariat«, s katerim se je bilo zediniti; tudi v izvrševalnem odboru stranke, ki mu je bila pridržana izvršitev teh kavčukastih sklepov, si leva opozicija ni znala zagotoviti večine.

Po tako izvedenem kongresu kajpada ni moglo priti več do novega zблиžanja med desničarskim delom vodstva, ki je nadaljeval s svojo dotedanjo politiko in ni našel nobenega »pravega« trenutka za izstop iz obeh vlad, in med tako za zmago na kongresu opeharjeno levo opozicijo, ki se je pod pritiskom vse ostrejšega bojavnega razpoloženja delavstva razvijala vse bolj v levo od dotedanje sredinske pozicije. Nasprotstvo med obema kriloma v stranki se je v zimi

Ljudevit Vencajz (rojen v avgustu 1876 v Kočevju, umrl 7. avgusta 1932 v Ljubljani)

1919/1920 vse bolj zaostrovalo, vrsta strankinih organizacij, predvsem politično najvažnejša ljubljanska, je vodila opozicionalno politiko proti vladi, v kateri so sedeli strankini »zastopniki«. Menda že v januarju je leva opozicija zahtevala sklicanje izrednega kongresa stranke, ki naj bi z novimi, nedvoumnimi sklepi zagotovil izvedbo sklepov XI. kongresa v smeri opustitve ministerializma in zedinjenja jugoslovanskega proletariata. Malo zatem, 15. februarja 1920 pa se je zaključila tudi doba »demokratsko-socialistične« vlade, ki je odstopila in napravila prostor novi Protičevi vladi nasprotno strankarske koalicije brez demokratov in socialistov; tedaj so prenehali biti ministri in poverjeniki tisti socialni demokrati, ki dotlej niso hoteli ustreči vsesplošnemu delavskemu »pozivu«, naj odstopijo, in ki so rajši tvegali, da je delavstvo vso njihovo ministerialistično politiko pripisalo na rovaš njihove osebne zainteresiranosti, češ da prodajajo in izdajajo koristi delavskega razreda buržoaziji, v katero skušajo splezati po hrbtu delavstva... Tedaj se je Anton Kristan, odtlej »kraljevski minister na razpoloženju«, vrnil iz Beograda v Ljubljano in je takoj napovedal, da bo zdaj »napravil v stranki red«, to se pravi obračun z levo opozicijo, ki mu je grenila sicer prijetno ministiranje...

Ta obračun je opravil na seji širšega izvrševalnega odbora stranke dne 22. februarja 1920, ki je najprej odobrila dotedanjo taktiko stranke kot »pravilno, ker je utrdila [sic!] organizacije razredno zavednega proletariata v Sloveniji«, sprejela ministerializem kot načelno dopusten, opustila stališče resolucije XI. kongresa, da »vprašanje ministerializma ne sme biti ovira za ujedinenje jugoslovanskega proletariata«, in uvedla pravo izjemno stanje v stranki proti levi opoziciji, katere predstavnikom je očitala »težko kršenje strankine discipline«, ker so »v težkih političnih situacijah javno napadali mandatorje [= ministre!] stranke«, naložilo načelstvu stranke, da »ima v bodoče izključiti iz stranke« vsakega takšnega napadalca in da »sme razpustiti organizacije, ki bi v svoji sredi ali na zunaj razvijale takšno agitacijo in razbijale enotnost stranke«. Hkrati si je desničarsko krilo zagotovilo izdatno večino za vse takšne izredne ukrepe s tem, da je izvrševalni odbor kooptiral šest desničarjev, tri pa imenoval v načelstvo.

S temi sklepi je desničarsko vodstvo postavilo levo opozicijo pred izbiro: ali se odreče svoji politični liniji v smeri zedinjenja

s »Socialistično delavsko stranko Jugoslavi- je (komunistov)« ali pa izstopi iz stranke, da ne bi bila po drobcih in kosih iz nje iz- ključena. Tisti razkol, ki se mu je skozi vse leto 1919 leva opozicija na svojem sredin- skem stališču skušala izogniti, je nenadoma dozorel; postalo je jasno, da se zedinjenje jugoslovanskega proletariata ni moglo iz- vršiti brez razkola slovenske socialnomo-

kratske stranke. Razkol je razglasila seja 27 zaupnikov z razpustom najbolj ogrože- ne ljubljanske strankine organizacije dne 2. marca 1920; ta seja je sklenila izstop iz socialnodemokratske stranke in izvolila pri- pravljalni odbor nove »Delavske socialistič- ne stranke za Slovenijo«, kar je razglasila socialističnemu delavstvu z naslednjim ma- nifestom na posebnem letaku:

Prva stran manifesta:

II.

Cena 20 vin.

»Proletarci vseh dežel, združite se!«

SLOVENSKEMU PROLETARIJATU!

Naša srčna želja je bila, da ostane slovenski proletarijat enoten, da ga v celoti pripeljemo v krog svojih bratov in sester na jugu, da enoten stopi z bratskim hrvatskim in srbskim delavstvom v veliko družino svetovnega proletarijata.

Ni šlo. Majhna skupina ljudi je preprečila naša stremljenja. V nedeljo, dne 22. februarja se je vršila seja izvrševalnega odbora »Jugoslovanske soci- jalnodemokratske stranke«. Sklepe te seje ste čitali v »Napreju«. Odobrili so ministerijalizem, odobrili sodelovanje strankinih zastopnikov v meščanskih vladah in dali strankinemu načelstvu pooblastilo, da sme razpustiti organi- zacije, ki bi se ne hotele slepo pokoriti tej skupini. V nasprotju s strankinim štatutom so sprejeli v izvrševalni odbor nove člane, da tako še bolj utrde svoj absolutizem. S temi sklepi se je postavila ta skupina izven vrst socija- lističnega proletarijata, polastila se je nasilno strankinega izvrševalnega od- bora, s pomočjo katerega hoče vladati preko vseh sklepov strankinih zborov.

Dosedanje osrednje glasilo stranke »Naprej«, ki je pod vodstvom prejš- njega glavnega urednika vsaj uvaževalo sklepe in navodila zadnjega stranki- nega zbora, je ta skupina v zadnjem času izrabila v to, da je zavestno pri- pravila razkol v stranki, ki ga je izvedla z zadnjimi sklepi. V smislu teh sklepov so hoteli razpustiti ljubljansko krajevno politično organizacijo. Da to preprečimo, smo sami javili svoj izstop iz stranke in se proglasili kot se- staven del nove

»DELAVSKE SOCIJALISTIČNE STRANKE ZA SLOVENIJO«.

Zakaj smo to storili? Politika stranke že dolgo ni bila več razredna, pro- letarska; nasprotno bila je taka, da je škodovala delavstvu in delavskim orga- nizacijam. Skupina ljudi je izkoriščala slovenskega delavca v svoje osebne na- mene, izrabljala je stranko za konsolidacijo kapitalistov in za utrditev milita- rizma v novi državi. Zagovarjali so sodelovanje z onimi krogi, ki so organizi- rali boj proti sovjetski Rusiji, proti ruskemu proletarijatu, ki vzdržujejo v Beogradu zastopstvo ruskega carizma, katero zastopstvo danes preplavlja naše dežele z onimi kroniki, s katerimi je obračunal ruski delavec in kmet. *Obto- žujemo jih izdajstva nad slovenskim proletarijatom!* Proletarec in kapitalist ne moreta sedeti pri isti mizi, med obema je boj, ki se bo končal šele takrat, ko proletarijat premaga kapitalista in odpravi privatno lastnino na tovarnah, rudnikih, zemlji in trgovini.

Zgoraj omenjena skupina pa je izgubila izpred oči te končne cilje, ona zasleduje cilje malomeščanstva, ona zagovarja skupno delo s kapitalisti, ki sesajo v delavnicah kri iz delavčevega telesa.

Očistiti moramo svoje vrste teh lažisocialistov in lažiprijateljev delavstva, da pride zopet poštenost na površje in da zmaga politika, ki jo razume delavec in za katero bodo stale delavske mase.

Obtožujemo to skupino, da je preprečila ujedinjenje z jugoslovanskim proletarijatom! S svojo malomeščansko politiko, ki so jo delali na svojo roko, so onemogočili združitev jugoslovanskega delavstva. Onemogočili so to združitev zato, da morejo nemoteno gospodovati nad slovenskim delom jugoslovanskega delavstva, da ga morejo prosto prodajati zdaj eni, zdaj drugi kapitalistični vladi, da smejo v njegovem imenu prosto uganjati svoj »trgovski« socializem, ki jim je osebno, »moralno« in finančno že toliko koristil. Vendar je ta združitev nujno potrebna. Potrebna zato, da se ustvari enotna obrambna fronta proti notranji in zunanji reakciji, proti vsem sovražnikom jugoslovanskega proletarijata, potrebna zato, da se napravi konec tajnemu in odkritemu separatističnemu rovarjenju sumljivih elementov, ki delajo pri nas in v inozemstvu za vojno, ki bi jim pomagala razbiti enotnost jugoslovanskega ljudstva, ki naj bi bilo zopet plen v rokah imperijalističnih eksploaterjev.

Jugoslovanski proletarijat in samo on more biti nositelj misli ujedinjenja in enote jugoslovanskega ljudstva.

Druga stran:

DELAVCI! SODRUGI! SODRUŽICE! SOCIJALISTI!

Odločilen trenotek je nastopil. Vsako nadaljnje obotavljanje bi bilo slovenskemu delavstvu usodno. Maloštevilni pristaši desnega strankinega krila so se postavili na stališče, s katerim se mi ne moremo strinjati, če hočemo ostati dosledni. Pa ne samo to. Ti ljudje so pričeli proti nam tak boj, ki nas sili v obrambo in nam nalaga dolžnost, da čuvamo to, kar smo vedno branili, kar smo vedno smatrali za najsvetejše: *čistost socializma in poštenost v stranki.*

Sklepe strankinega zbora, torej najvišje strankine inštanice, so ti ljudje brezobzirno teptali in jih pretvarjali v smislu nepoštenih interesnih želj posameznikov na veliko škodo celokupnega proletarijata v Jugoslaviji. Sklepi zadnje seje izvrševalnega odbora, ki so bili objavljeni v osebнем glasilu desničarske frakcije, so nam jasno pokazali, da hoče dvojica ali trojica ljudi spraviti slovenski proletarijat v struje, ki vodijo v malomeščanski tabor. Z najbrezobzirnejšim terorizmom nam hočejo zapreti usta, onemogočiti delo in nas oblatiti pred našimi sodrugi. Temu mora biti konec.

S položajem v stranki se je ljubljanska politična organizacija ponovno pečala ter svoje sklepe, združene v resoluciji, v kateri zahteva takojšnje sklicanje izvanrednega strankinega zbora, poslala izvrševalnemu odboru in vsem ostalim krajevnim političnim organizacijam v Sloveniji. Mi natančno vemo, da se je večina organizacij pridružila naši zahtevi. Toda zgodilo se je zopet, da se večinski zahtevi niti to pot ni ugodilo, pač pa samovoljno in preko vseh sklepov strankinih zborov odredilo drakonične korake na škodo opozicije ter sprejelo v izvrševalni odbor, kakor tudi v načelstvo ljudi, ki nikogar ne zastopajo, ker jih ni poslal tja strankin zbor.

Morali smo proč od teh ljudi, ki so pogazili v blato, kar so sami leta in desetletja oznanjevali kot najvišji cilj slovenskega proletarijata. Morali smo proč, da ohranimo čisto socialistično misel, da branimo interese delavstva, da ločimo poštenjake od nepoštenjakov.

Da moremo širiti čisto socialistično misel, zagovarjati čiste delavske interese in braniti svoje poštenje, se je osnoval konzorcij, ki bo izdajal tednik

»UJEDINJENJE«

ker ne moremo več smatrati malomeščanskega »Napreja« za svoje glasilo.

SODRUGI! SODRUŽICE!

Vaša dolžnost je, da z marljivim nabiranjem denarja za tiskovni sklad omogočite skorajšnje izdajanje strankinega dnevnika. Dosedanje glasilo »Naprej« se je podalo posebno v zadnjem času na pot, ki vodi neizogibno v meščansko močvirje. Poslavljam se za vedno od njega, ki se bliža z urnim korakom svojemu nesrečnemu koncu. *Zastavili pa bomo zato vse svoje sile, da ne bo odslej nobena proletarska družina brez »Ujedinjenja«.*

Vsi na svoje mesto in zmaga ujedinjenja jugoslovanskega proletarijata je zagotovljena!

Vsi, ki z nami soglašate, podajte se nemudoma na delo. Ustanovite po vseh okrajih in krajih odbore, pododbore in zaupnike, agitirajte za naše glasilo »Ujedinjenje« in naznanite nam čimpreje imena krajevnih zaupnikov ter število naročnikov lista. Pripravite se obenem za prvi strankin zbor, ki se bo vršil v najkrajšem času in na katerem se bo ustanovila delavska socialistična stranka za Slovenijo ter obenem izvršilo vse potrebno za ujedinjenje jugoslovanskega delavstva.

PRIJATELJI!

Po dolgi, žalostni dobi brezvestnega spletkarjenja z interesi in ideali socialističnega delavstva, po predolgem izkoriščanju stranke v osebne svrhe, se vračamo končno zopet na pošteno pot socializma, razredne vzgoje in razrednega boja, ki smo jo mirno in zavestno hodili cela 10 letja. Za ta naš pošten in prepotrebni čin nas bo peščica slepih toda pohlepni lažisocialistov blatila in nam očitala izdajstvo. Ne verjemite njihovim obupnim izbruhom! *Saj jih poznate! Izdajalci so oni, ker so se prodajali kapitalističnim vladam in jim hlapčevsko služili, izdajalci so oni, ker so pogazili v blatu osebnih ambicij in koristi program stranke, kakor bomo dokazali v svojem listu.*

Mi gremo mirno svojo socialistično pot, z nami pojdejo vsi, ki so ostali zvesti delavski stvari.

Živela delavska socialistična stranka za Slovenijo, živel razredni boj, živele ujedinjenje jugoslovanskega proletarijata!

V Ljubljani, dne 3. marca 1920.

Pripravljalni odbor delavske socialistične stranke za Slovenijo v Ljubljani.

Konzorcij »Ujedinjenja«.

III.

Manifest odcepljenega levega krila slovenske socialnodemokratske stranke dobro razodeva značaj tega krila na razvojni stopnji, ki jo je doseglo ob razkolu. Na prvi pogled je videti, kakor da njegova idejnost, kolikor je izražena v manifestu, ne ustreza »duhu časa« v letih 1919 in 1920, ko so ideje oktobrske revolucije preplavljale v mogočnih valovih vso Evropo, dajale tako silen pečat razpoloženju ljudskih, predvsem delavskih množic, da ni bilo opaziti nikake prave »konsolidacije« kapitalističnih reži-

mov, okrog katere so se ubadale meščanske stranke, povsod s hvaležnostjo sprejemajoče pomoč desničarskih socialnodemokratskih voditeljev. V manifestu ni pravi nič očrtana pot, ki bi vodila slovenski proletariat k revolucionarnemu dejanju; v njem skoraj ne najdemo elementov revolucionarne — marksističnoleninistične — teorije. A zavedati se moramo, da so se v naše tedanje delavsko gibanje elementi takšne teorije šele začeli vnašati v hudo rudimentarnih oblikah; skoraj docela je še prevladovalo krivo pojmovanje nastopajoče delavske revolucije

kot samoraslega, spontanega procesa. Skoraj vse idejno težišče manifesta je v formuli: »Čistost socializma in poštenost v stranki«, v pozivu, da je treba delavsko stranko očistiti »ljudi, ki so pogazili v blato, kar so sami leta in desetletja oznanjevali kot najvišji cilj slovenskega proletariata«, očistiti jo za to, »da pride zopet poštenost na površje«, torej v smeri nazaj k obnovi nečesa izgubljenega, ne naprej k novim, v okviru socialne demokracije neznanim revolucionarnim pojmovanjem. Zategadelj so na zatožni klopi manifesta predvsem domnevani nepošteni nagibi, zaradi katerih so desničarski voditelji »izrabljali stranko za konsolidacijo kapitalizma [»kapitalistov« je pač tiskovna pomota!] in za utrditev militarizma v novi državi«, njihovo »izkoriščanje slovenskega delavca v svoje osebne namene«, njihovo »prodajanje« slovenskega delavstva »zdaj eni, zdaj drugi kapitalistični vladi«, njihov »trgovski« socializem, ki jim je osebno, »moralno« in finančno že toliko koristil«, njihove »nepoštene interesne želje«, njihovo »predol-

go izkoriščanje stranke v osebne svrhe« — z zaključkom, da se je treba ločiti od »izdajalcev«, ki »so pogazili v blatu osebnih ambicij in koristi program stranke«, in vrniti »končno zopet na pošteno pot socializma, razredne vzgoje in razrednega boja, ki smo jo mirno [sic!] in zavestno hodili cela desetletja«. Takšni obtožbi ni mogoče odrekati politične učinkovitosti, a tudi neodvisno od te svoje smotrnosti je bila v najpopolnejšem skladu s pojmovanjem delavskih aktivistov, zraslih v socialni demokraciji, ki so se čutili prodane od lastnih voditeljev in so jim očitali, da so za ministrske stolčke in za lastne gmotne koristi izdali koristi delavstva. Ta preprosta in nepoglabljena obtožba je šla po poti najmanjšega odpora, ni zahtevala nobenega preloma z izročeniimi socialnodemokratskimi pojmovanji. Nasploh potrebe po prelomu s tem socialnodemokratskim izročilom vodstvo levega krila še ni občutilo; pred ta prelom je bilo prvič postavljeno na vukovarskem kongresu, kjer se večji del slovenske delegacije še ni mogel zanj ogreti in se je po njem celo — sicer prav majčken — njegov del z Rudolfom Golouhom na čelu vrnil nazaj v desničarsko socialno demokracijo. Zaradi svoje navezanosti na socialnodemokratsko preteklost se je odcepljeno levo krilo omejilo na ime »delavska socialistična stranka za Slovenijo« brez pridevka v oklepajih »komunistov«, ki ga je bila sprejela »Socialistična delavska stranka Jugoslavije (komunistov)« že na kongresu zedinjenja 19. aprila 1919.

Kot posebno značilnost razcepa slovenske socialne demokracije v desno in levo krilo moramo poudariti odsotnost generacijskega momenta: Razcep je šel tako poprek skozi vse socialnodemokratske generacije od starejših, tudi od najstarejše, t. j. tiste iz časov hainfeldskega kongresa leta 1888 in iz časov ustanovnega kongresa Jugoslovanske socialnodemokratske stranke leta 1896, pa do najnovejše »vojne« generacije, da ni bil videti niti malo podoben kakšnemu nasprotstvu »mladih« proti »starim«, čeprav se je kajpada mladina nasplošno zbirala na levi. Šele pozneje, po »obznani« se je v slovenskem delu KPJ pojavilo in tudi vrsto let stopnjevalo generacijsko nasprotje ter je že »povojna« mladina, organizirana v SKOJ in z vso vnemo učeca se boljševičskih in vsakršnih revolucionarnih nauk, »avantgardistično« gojila pravo nezaupanje do starih socialnodemokratskih kadrov kot nosilcev socialnodemokratskih pojmovanj; v tem negibnem procesu premagovanja socialno-

Inž. Anton Štebi (ustreljen leta 1942 kot talec)

demokratskih ostankov ali tako imenovane »boljševizacije« pa so stopali »mladim« bodisi na čelo ali ob bok skozi vsa dvajseta leta in nekoliko tudi še v tridesetih letih revolucionirani bivši socialni demokratje iz vrst ustanoviteljev »delavske socialistične stranke za Slovenijo« v letu 1920.

A vrnimo se k manifestu — k njegovi prav borni politični vsebini! Očitno je izhajal še z nekakšne »sredinske« zamisli, saj ni izražal nobene ofenzivne revolucionarne misli, pač zvest zavračanju vsakršnih — da uporabimo Golouhov izraz ob XI. kongresu socialnodemokratske stranke — »revolucionarnih pretiravanj«, t. j. akcijske izrabe v množicah nakopičenih energij. Začrtal je izrazito defenzivno politično linijo, ko je naglasil združitev jugoslovanskega proletariata kot »nujno potrebno — zato, da se ustvari enotna obrambna [sic!] fronta proti notranji in zunanji reakciji«, pri čemer je obrnil ost proti »tajnemu in odkritemu separatističnemu rovarjenju sumljivih elementov, ki delajo pri nas in v inozemstvu za vojno, ki bi jim pomagala razbiti enotnost jugoslovanskega ljudstva... [da] bi bilo zopet plen v rokah imperialističnih eksploaterjev«. Tej edini neposredno na politični položaj se nanašajoči izjavi manifesta je sledila še poudarjena načelna deklaracija: »Jugoslovanski proletariat in samo on more biti nositelj misli ujedinjenja in enote jugoslovanskega ljudstva.« S to izjavo in deklaracijo je levo krilo razglasilo predvsem svojo pritrditev k doseženemu državnemu zedinjenju Jugoslovancov in svojo pripravljenost, da ta dosežek brani pred najreakcionarnejšimi elementi avstromonarhistične smeri, hkrati pa je z njo tudi povedalo, da prehaja preko narod-

nostnih razločkov med Jugoslovani in da sprejema teorijo o njihovi narodnostni enotnosti kot »naprednejšo« proti nazadnjaškemu »separatizmu«. Enako stališče sta zavzela tudi že beograjski kongres zedinjenja in nato še vukovarski kongres, ki se nista prav nič zavedala, da je takšno izhodišče onemogočalo delavskemu razredu resnično revolucionarno politiko, ker ga je nasproti elementarnemu nezadovoljstvu kmečkih množic nesrbskih narodov z režimom vele-srbske buržoazije objektivno približevalo prav temu režimu!

Omejiti smo se morali le na bežno osvetlitev »rojstnega lista« slovenskega dela KPJ in le na nekaj momentov njegovega vznika, kateremu sta brž nato sledila prvo njegovo glasilo »Ujedinjenje« v marcu in aprilu 1920 in 11. aprila 1920 njegov prvi, ustanovni »strankin zbor«, ki bi oba zaslužila posebno osvetlitev, da bi bilo mogoče prav doumeti vso mero akcijske nepripravljenosti čelnega odreda slovenskega proletariata v njegovi siloviti razredni bitki ob železničarski stavki v aprilu 1920.

O p o m b a : Obdobje slovenske socialne demokracije pred razkolom sem nekoliko obširneje prikazal že v študiji »Albin Prepeluh-Abditus — njegov idejni razvoj in delo«, ki je izšla kot dodatek (drugi del) spisa A. Prepeluh: Pripombe k naši prevratni dobi (Ljubljana 1938), in sicer na str. 487—512. Kratek oris tega obdobja sem podal v predavanju »O odmevu oktobrske revolucije pri Slovencih v letih 1917—1921«, objavljenem v »Novih obzorjih« 1957, na str. 601—605. Izbrano gradivo o tem obdobju (tudi za slovensko socialnodemokratsko stranko na Primorskem) je v V. tomu Zgodovinskega arhiva KPJ (Beograd 1951) na str. 377—412 z mojimi opombami na str. 490—492. — D. K.

